आदर्शप्रश्नपत्रम् 2022-23

कक्षा - दशमी

संस्कृतम् (कोड संख्या - 122)

समयः होरात्रयम् **अङ्कयोजना उत्तरसङ्केताश्च** **सम्पूर्णाङ्काः 80**

अवधातव्यम् -

1. अङ्कयोजनायां प्रदत्तानि उत्तराणि निदर्शात्मकानि सन्ति। प्रदत्तानि उत्तराणि अतिरिच्यापि सन्दर्भानुसारम् अन्यानि उत्तराणि भवितुम् अर्हन्ति।
2. **आन्तरिकविकल्पात्मकेषु प्रश्नेषु यद्यपि स्पष्टतया निर्देशः दत्तः अस्ति यत् केवलं प्रश्नद्वयम् अथवा प्रश्नत्रयम् इत्यादिकम् उत्तरं दातव्यं तथापि यदि छात्रः अतिरिक्त-प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखति तर्हि छात्रहिताय निर्णयः कर्त्तव्यः।** यथा चित्रवर्णने पञ्चवाक्यानां लेखनम् अभीष्टं परं छात्रः यदि सप्तवाक्यानि लिखति तर्हि तत्र केवलं प्रथम-पञ्चवाक्यानां न अपितु यानि वाक्यानि उत्तमानि सन्ति तेषां मूल्याङ्कनं करणीयम्।
3. अनुच्छेदे श्लोके नाट्यांशे वा पृष्टाः प्रश्नाः अवबोधात्मकाः सन्ति। अतः विद्यार्थिनः एतेषु प्रदत्तशब्दानां स्थाने समभाव-पर्यायवाचि-शब्दानां प्रयोगं कर्तुं शक्नुवन्ति। तदर्थम् अङ्काः देयाः। यदि विद्यार्थिनः उत्तरलेखन-समये समुचितानां विभक्तीनां वचनानां च प्रयोगं न कुर्वन्ति तर्हि अंशतः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः।
4. त्रुटिपूर्णवर्तन्यै व्याकरणात्मक-प्रयोगाय च अनुपाततः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः।
5. आंशिक-दृष्ट्या समुचितेभ्यः उत्तरेभ्यः अपि अङ्काः देयाः।
6. रचनात्मक-कार्ये वाक्यरचना प्रमुखा न तु वाक्यसौन्दर्य-तत्त्वम्। अतः आंशिकवाक्यशुद्धये अपि अङ्काः देयाः।

	खण्डः 'क' अपठितावबोधनम्	
1.	**गद्यांशः** **अ एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) भरतः (ii) सिंहशावकैः (iii) शकुन्तला **आ पूर्णवाक्येन लिखत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) भरतः सिंहशावकम् अवदत् - 'जृम्भस्व सिंह! दन्तान् ते गणयिष्यामि इति।	1×2=2 2×2=4

	(ii) सिंहशावकः अपि जानाति स्म यत् भरतः अपि मया सदृशः शिशुः अस्ति, मया सह च क्रीडति अतः सः भरताय नाक्रुध्यत् न च आक्राम्यत्। (iii) भरतः तापस्यौ कथयति स्म - नाहं सिंहात् बिभेमि इति। इ अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत – **वीरः भरतः , भरतेन भारतम् , भरतस्य निर्भयता/वीरता।** छात्रस्य उत्तरं दृष्ट्वा छात्रहिताय समुचितः निर्णयः करणीयः। ई यथानिर्देशम् उत्तरत (केवलं प्रश्नत्रयम्) (i) (ख) आसीत् (ii) (घ) शिशुः (iii) (ग) राजानः (iv) (क) अहम्	1 1×3=3
	खण्डः 'ख' रचनात्मकं कार्यम्	
2.	पत्रलेखनम् जयपुरतः दिनाङ्कः 07/07/2022 प्रियमित्र मुकेश! सस्नेहं (i) **नमः**। अत्र कुशलं तत्रास्तु। भवान् इदं (ii) **ज्ञात्वा** अत्यधिकः प्रसन्नः भविष्यति यत् मम (iii) **भगिन्याः** दिव्यायाः विवाहः विजयनगरनिवासि-श्रीवेदप्रकाशस्य पुत्रेण (iv) **राकेशेन** सह दिसम्बर-मासस्य एकादशतिथौ निश्चितः जातः। (v) **वरयात्रा** सायं सप्तवादने आगमिष्यति। अस्मिन् मङ्गलावसरे भवान् सपरिवारः सादरं निमन्त्रितः। भवता स्वपरिवारेण सह विवाहतः (vi) **त्रिदिनानि** पूर्वमेव अत्र आगत्य व्यवस्थायां (vii) **सहाय्यम्** अपि करणीयम्। भवतः उपस्थितिः (viii) **मम** उत्साहं विश्वासं च वर्धिष्यति। इतोऽपि भवतः जयपुरदर्शनस्य इच्छासिद्धिः अपि (ix) **भविष्यति**। गृहे पितृभ्यां मम प्रणामाः। भवतः (x) **अभिन्नहृदयः** राजेन्द्रः	½×10=5

3.	**चित्रवर्णनम्** अत्र छात्रेभ्यः संक्षिप्तवाक्यरचना अपेक्षिता वर्तते। केवलं वाक्यशुद्धिः द्रष्टव्या। **अस्य प्रश्नस्य प्रमुखम् उद्देश्यं वाक्यरचना अस्ति।** वाक्यं दीर्घम् अस्ति अथवा लघु इति महत्त्वपूर्णं नास्ति। प्रतिवाक्यम् अर्धः अङ्कः भावस्य कृते अर्धः अङ्कः च व्याकरणदृष्ट्या शुद्धतानिमित्तं निर्धारितः अस्ति। मञ्जूषायां प्रदत्ताः शब्दाः सहायतार्थं सन्ति। छात्रः तेषां वाक्येषु प्रयोगं कुर्यादेव इति अनिवार्यं नास्ति। छात्रः स्वमेधया अपि वाक्यानि निर्मातुं शक्नोति। मञ्जूषायां प्रदत्तानां शब्दानां विभक्तिं परिवर्तनं कृत्वा अपि वाक्यनिर्माणं कर्तुं शक्यते। **अथवा** **अनुच्छेदलेखनम्** अयं विकल्पः सर्वेभ्यः अस्ति। छात्राः मञ्जूषायां प्रदत्तानां शब्दानां विभक्तिं परिवर्तनं कृत्वा अपि वाक्यनिर्माणं कर्तुं शक्नुवन्ति। अतः अङ्काः देयाः। अस्य मूल्याङ्कनाय अन्ये नियमाः चित्रवर्णनस्य अनुगुणं पालनीयाः।	1×5=5
4.	**अनुवादः** **(केवलं वाक्यपञ्चकम्)** (i) सः/सा संस्कृतपुस्तकम् अपठत्/पठितवान्/पठितवती। (ii) मम गृहस्य समीपे विद्यालयः अस्ति। (iii) वसन्तः सर्वेषु ऋतुषु श्रेष्ठः अस्ति। (iv) भो बालाः/बालकाः! यूयं तत्र मा गच्छत। (v) छात्राः कक्षायां भोजनं न करिष्यन्ति। (vi) शिवाजी शक्तिमान् राजा/नृपः आसीत्। (vii) भारतीया संस्कृतिः विश्वे प्रसिद्धा अस्ति।	1×5=5
	खण्डः 'ग' अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	
5.	**सन्धिः सन्धिच्छेदश्च (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)** (i) सरस्वयि (ii) चक्षुः+नामनी (iii) उद्वहति (iv) स्यात्+न (v) नामधेयो भवतोः	1×4=4

6.	समासः विग्रहः च (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) (i) (ग) कुटुम्बस्य वृतान्तः (ii) (क) समानशीलव्यसनेषु (iii) (ख) मलस्य अभावः (iv) (घ) व्याघ्रः च चित्रकः च (v) (ग) वृषभौ	1×4=4
7.	प्रत्ययाः (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) (i) (ख) कुपित+टाप् (ii) (घ) बुद्धिमती (iii) (क) समत्वम् (iv) (ग) दैनिकम् (v) (ख) एकरूप+तल्	1×4=4
8.	वाच्यम् (केवलं प्रश्नत्रयम्) (i) (ग) गच्छसि (ii) (क) मया (iii) (घ) क्रियते (iv) (ख) पुस्तकानि	1×3=3
9.	समयः (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) (i) सपाद-चतुर्वादने (ii) पञ्चवादने (iii) पादोन-सप्तवादने (iv) सार्ध-सप्तवादने (v) द्विवादने	1×4=4
10	अव्ययपदानि (केवलं प्रश्नत्रयम्) (i) वृथा (ii) तर्हि	1×3=3

	(iii) च (iv) कुतः	
11	अशुद्धसंशोधनम् (केवलं प्रश्नत्रयम्) (i) (ख) तव (ii) (ग) गमिष्यन्ति (iii) (क) धूर्ता (iv) (घ) सा	1×3=3
	खण्डः 'घ' पठितावबोधनम्	
12.	गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत – अ. एकपदेन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) वृषभ:/ दुर्बलवृषभ: (ख) सर्वधेनूनाम् (ग) वृषभम्/ दुर्बलवृषभम् आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) स्वपुत्रस्य (वृषभस्य) दैन्यं दृष्ट्वा सुरभिः रोदिति स्म। (ख) क्रुद्धः कृषीवल:/कृषकः पतितं वृषभम् उत्थापयितुं प्रायतत। (ग) सुराधिपः सुरभिम् अपृच्छत्। इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) अश्रूणि (ख) क्रुद्धः (ग) जवेन	3 ½x2=1 1×2=2 1×2=2
13.	पद्यांशः अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) बोधिताः (ख) उदीरितः/उदीरितोऽर्थः (ग) बुद्धयः	3 ½x2=1

	आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) पण्डितः जनः अनुक्तमपि ऊहति। (ख) मतयः परेङ्गितज्ञानफलाः भवन्ति। (ग) हयाः नागाः च बोधिताः भारं वहन्ति। / हयाः नागाश्च बोधिताः भारं वहन्ति। इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) वहन्ति (ख) नागाः (ग) जनः	1×2=2 1×2=2
14.	अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत - अ. एकपदेन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) बकः (ख) वनराजपदाय (ग) वानराणाम् आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) सिंहः गजं वृक्षात् वृक्षं प्रति धावन्तं दृष्ट्वा हसति। (ख) वन्यजन्तूनां रक्षायै वानराः आत्मानं क्षमाः मन्यन्ते। (ग) बकः स्वसभायां विविधपदमलङ्कुर्वाणैः जन्तुभिश्च मिलित्वा रक्षोपायान् क्रियान्वितान् कारयिष्यति। इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) विहाय (ख) अतुदन् (ग) जले	3 ½×2=1 1×2=2 1×2=2
15.	प्रश्ननिर्माणं कुरुत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) (क) **<u>किं</u>** सदा वक्रं भ्रमति? (ख) सा **<u>कया</u>** भयाद् विमुक्ता? (ग) **<u>कः</u>** सवाष्पम् अवलोकयति? (घ) करुणापरो गृही **<u>कस्मै</u>** आश्रयं प्रायच्छत्? (ङ) **<u>कासां</u>** माला रमणीया?	1×4=4

16	अन्वयः- रे रे मित्र चातक ! (i) **सावधानमनसा** क्षणं श्रूयताम्। गगने हि बहवः (ii) **अम्भोदाः** सन्ति। सर्वे अपि एतादृशाः न (सन्ति)। केचिद् वृष्टिभिः (iii) **वसुधाम्** आर्द्रयन्ति, केचिद् वृथा गर्जन्ति, (त्वम्) यं यं पश्यसि तस्य तस्य पुरतः दीनं (iv) **वचः** मा ब्रूहि। अथवा भावार्थे रिक्तस्थानपूर्तिः अस्य भावः अस्ति यत् अस्मिन् संसारे (i) **बुद्धिमन्तः** एव (ii) **नेत्रवन्तः** मन्यन्ते यतोहि ते ज्ञानवन्तः भवन्ति ज्ञानं च मनुष्यस्य वास्तविकं (iii) **चक्षुः** अस्ति। अन्येषां जनानां (iv) **मुखे** ये नेत्रे भवतः ते तु चक्षुर्नामनी भवतः। ज्ञानं विना ते अन्ध इव भवन्ति।	1x4=4 1x4=4
17.	कथा-क्रमानुसार-लेखनम् – (क) कश्चन निर्धनः जनः वित्तमुपार्जितवान्। (ख) पठनकाले छात्रावासे निवसन् तस्य पुत्रः रुग्णः अभवत्। (ग) सः पुत्रं द्रष्टुं बसयानं विहाय पदातिरेव प्राचलत्। (घ) मार्गे रात्रौ करुणापरो गृही तस्मै आश्रयं प्रायच्छत्। (ङ) तस्मिन् गृहे रात्रौ कश्चन चौरः गृहाभ्यन्तरं प्रविष्टः। (च) चौरस्य पदध्वनिना अतिथिः प्रबुद्धः अभवत् तमन्वधावत् च। (छ) न्यायाधीशेन पुनः तौ घटनायाः विषये वक्तुम् आदिष्टौ। (ज) न्यायाधीशः तम् अतिथिं ससम्मानं मुक्तवान्।	½x8=4
18.	प्रसङ्गानुकूलम् उचितार्थचयनम् (केवलं प्रश्नत्रयम्) (i) (क) पत्नी (ii) (ग) वद (iii) (ख) मार्गे (iv) (घ) त्यजति	1x3=3

-------------0000--------------